

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 334.75

Братута О.Г., к.е.н., доцент,
докторант кафедри економіки промисловості
та організації виробництва
Український державний хіміко-технологічний університет

АНАЛІЗ ПОЛОЖЕНЬ ГОСПОДАРСЬКОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБ'ЄДНАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Братута О.Г. Аналіз положень Господарського кодексу України щодо забезпечення функціонування об'єднання підприємств. Стаття присвячена аналізу положень Господарського кодексу України щодо забезпечення функціонування об'єднання підприємств. Явище об'єднання підприємств належить до однієї з нових видових форм сучасних економічних систем мікрорівня. Відповідний організаційний засіб ведення конкурентної боротьби практично не використовується українськими підприємствами. Одна з причин такого становища – недосконала вітчизняна нормативно-правова база. У статті здійснено аналіз та оцінено якість основних положень Господарського кодексу України, у яких передбачена регламентація функціонування об'єднання підприємств і його видових форм у вітчизняній економіці.

Ключові слова: аналіз, Господарський кодекс України, об'єднання підприємств, економіко-правові категорії, логічна схема правових термінів.

Братута А.Г. Анализ положений Хозяйственного кодекса Украины относительно обеспечения функционирования объединения предприятий. Статья посвящена анализу положений Хозяйственного кодекса Украины относительно обеспечения функционирования объединения предприятий. Явление объединения предприятий принадлежит к одной из новых форм современных экономических систем микроуровня. Указанный организационный способ ведения конкурентной борьбы практически не используется украинскими предприятиями. Одна из основных причин такого положения – несовершенная отечественная нормативно-правовая база. В статье осуществлен анализ и оценено качество основных положений Хозяйственного кодекса Украины, в которых предусмотрена регламентация функционирования объединения предприятий и его видовых форм в отечественной экономике.

Ключевые слова: анализ, Хозяйственный кодекс Украины, объединение предприятий, экономико-правовые категории, логическая схема правовых терминов.

Bratuta O.G. Analysis of the provisions of the Commercial Code of Ukraine on ensuring the functioning of the uniting of enterprises. The article is dedicated to the analysis of the provisions of the Commercial Code of Ukraine regarding the operation of the uniting of enterprises. The phenomenon of association of enterprises belongs to one of the new types of modern economic systems of a micro level. Appropriate organizational means of competitive struggle are practically not used by Ukrainian enterprises. One of the reasons of this situation is an imperfect domestic regulatory framework. The article analyzes and assesses the quality of the main provisions of the Commercial Code of Ukraine, where the regulation of the functioning of the uniting of enterprises and its specific forms in the domestic economy is foreseen.

Key words: analysis, Commercial Code of Ukraine, uniting of enterprises, economic and legal categories, logical scheme of legal terms.

Постановка проблеми. Явище об'єднання підприємств належить до однієї з нових видових форм сучасних економічних систем мікрорівня, завдяки яким суб'єкти господарювання здатні забезпечити можливість здійснювати господарську діяльність підприємницького типу і, як наслідок, необхідний рівень конкурентоспроможності. Окремі форми цієї організаційної структури підприємництва широко застосовуються в економічно розвинутих країнах. Сто-

совно української економіки, незважаючи на те, що її визнано економікою ринкового типу, слід зазначити, що відповідний організаційний засіб ведення конкурентної боротьби практично не використовується. Поряд із тим, що поняття явища об'єднання підприємств досліджено як закордонними, так і вітчизняними науковцями не повною мірою, українськими підприємствами уже набутого світового досвіду певних його

видових форм можна пояснити у тому числі недосконалою вітчизняною нормативно-правовою базою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі нормативно-правового забезпечення функціонування об'єднання підприємств і його видових форм у вітчизняній науковій літературі не приділялося необхідної та достатньої уваги. На існування цієї проблеми – і то у частині необхідності розширення складу видових форм, які доцільно включити до чинної нормативно-правової бази, – звертали увагу такі науковці, як Л.М. Чепурда, О.О. Гиль, І. Т. Єгорова [1–3]. Водночас ці напрацювання не вирішують проблему недовіри нормативно-правового забезпечення функціонування об'єднання підприємств.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Натепер, на нашу думку, функціонування об'єднання підприємств і його видових форм регламентовано лише в одному нормативно-правовому акті – Господарському кодексі України [4]. Проблема економіко-правової оцінки якості цього правового документу потребує проведення теоретичного аналізу його основних положень. Під час проведення дослідження використані засоби: порівняльного аналізу, системного аналізу, категоріального аналізу, а також узагальнення.

Постановка завдання. Під час проведення дослідження було поставлено та вирішено завдання щодо здійснення оцінки якості основних положень Господарського кодексу України, у яких передбачена регламентація функціонування об'єднання підприємств і його видових форм у вітчизняній економіці.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Господарському кодексі України у складі суб'єктів, що мають можливість здійснювати господарську діяльність, виокремлюють у тому числі й об'єднання підприємств. Водночас на основі вищевизначених основних положень теорії об'єднання підприємств [5; 6] можна стверджувати, що у зазначеному нормативному акті логічно помилково, а також змістовно (онтологічно) хибно здійснена інституалізація відповідного нового сучасного економічного явища.

Насамперед слід зазначити, що авторами Кодексу у статтях 1–3 глави I хибно визначено систему базових

правових термінів, щодо яких поняття «об'єднання підприємств» кваліфікується як співвідносне та порівнюване. Унаслідок цього онтологічно неправильно встановлена одна з основних загальних ознак поняття відповідного явища – як суб'єкта господарської діяльності. Зокрема, зазначена система термінів включає такі, що за своїм логічним статусом можна розділити на три групи, серед яких є ті, які представляють: 1) лише співвідносні поняття – «сфера господарювання», «господарська діяльність», «підприємницька діяльність», «некомерційна господарська діяльність», «діяльність негосподарюючих суб'єктів», «господарські відносини», «організаційно-господарські відносини»; 2) співвідносні й водночас загальні – «учасники відносин у сфері господарської діяльності», «суб'єкти господарювання»; 3) безвідносні непорівнювані – «суб'єкти організаційно-господарських повноважень», «негосподарюючі суб'єкти». Між усіма поданими термінами, що відображають окремі економічні явища у загальних і одиничних поняттях, наявні певні логічні зв'язки, які графічно можна подати у такому вигляді (рис. 1, 2, 3).

Як видно з рисунків, фундаментальними базовими правовими термінами, що використані у Господарському кодексі України, є «сфера господарювання», «учасники відносин у сфері господарювання», «сфера господарських відносин», «господарська діяльність». Відношення між поняттями згаданих термінів можна кваліфікувати як безвідносні та непорівнювані й оцінити як логічно помилкове. Терміни «діяльність», «суб'єкт» та «відносини із

зовнішнім середовищем» як абстрактні поняття пов'язані між собою, тому що обидва є складниками поняття «буття». У змісті поняття будь-якого явища другий із зазначених термінів характеризує певне явище як предмет, перший – як процес, третій – як відносини із зовнішнім середовищем, і таким чином разом розкривають форму буття відповідного суб'єкта. Специфіка використання у Господарському кодексі України першого та третього термінів полягає у тому, що у них частково розкрито зміст поняття «сфера господарювання» і як процесу, і як відносин із зовнішнім середовищем. Зазначені

Рис. 1. Логічна схема правових термінів, що відображають сферу господарювання

Рис. 2. Логічна схема правових термінів, що відображають склад учасників відносин у сфері господарювання

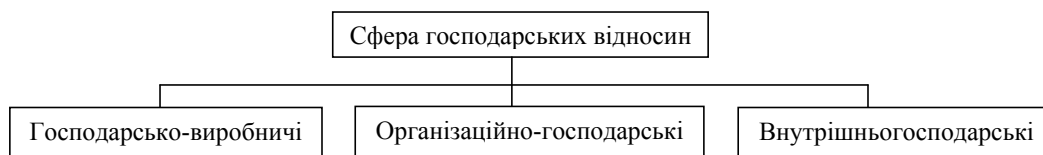

Рис. 3. Логічна схема правових термінів, що відображають господарські відносини

відмінності пояснюються особливостями методології проведення наукового дослідження у правовій сфері. За таких обставин потрібна зміна назви, уточнення змісту правового терміна «сфера господарювання», а також уточнення складових елементів поняття відповідного явища. Доречним, з позицій економічної науки, є використання терміна «господарська сфера буття», який є підпорядкованим загальному науковому економічному терміну «економічна сфера буття» і який відповідно впливає на визначення його імені та змісту. Зазначений термін слід кваліфікувати як співвідносний і підпорядкований щодо термінів, які визначають види господарської діяльності, суб'єктів цієї діяльності, а також господарських відносин.

До учасників відносин у сфері господарювання повинні належати ті економічні суб'єкти, які або безпосередньо здійснюють господарську діяльність, або створюють необхідні чи достатні умови для її здійснення господарськими організаціями. За таких обставин слід вважати зайвими, а отже, виключити зі складу учасників господарської сфери буття: «спо-

живачі»; «громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності» (п. 1 ст. 2). Зазначені суб'єкти здійснюють економічну діяльність, а тому належать до складу суб'єктів економічної сфери буття, а їх компетенції визначені в іншому правовому акті – Цивільному кодексі України.

Крім того, стосовно таких учасників відносин у сфері господарювання, що позначені такими правовими термінами, як «споживачі» та «громадяни», необхідно додати таке: 1) згадані терміни з позицій економічної науки слід кваліфікувати як тотожні, тому що використовуються для позначення поняття однієї і тієї самої базисної мікроекономічної системи – «домашнє господарство»; 2) у Господарському кодексі України вищезазначені терміни застосовано для ідентифікації різних за своїм змістом явищ: а) «споживачі» як учасники відносин у сфері господарювання, що наділені «господарською компетенцією» та здійснюють власну діяльність як

«негосподарюючі суб'єкти, тобто забезпечують своє існування (статті 1 та 3); б) «громадяни» як «засновники суб'єктів господарювання» чи здійснюють щодо них «організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності» (стаття 1), а також різновид суб'єктів господарювання як «фізична особа» (абз. 2 п. 2 ст. 55).

Щодо вищезазначених смислових ознак правових термінів «споживачі» та «громадяни» у першому варіанті їх тлумачення, то наявні усі підстави стверджувати, що ці терміни відповідають ознакам економічного поняття «домашні господарства». У свою чергу, зазначене дає можливість дійти висновку, що автори Господарського кодексу України допустилися логічної помилки, визначивши два терміни, що охоплюють окремі групи властивостей одного і того ж явища, трактуючи їх як окремі явища.

Стосовно держави («органи державної влади» й «органи місцевого самоврядування») слід зауважити, що їх компетенції мають відношення до усіх сфер суспільного буття. Щодо економічної сфери вони полягають у створенні та забезпеченні належних умов для здійснення будь-якого виду економічної діяльності, зокрема і господарської.

Слід зауважити, що у філософському форматі поняття «буття» його зміст поєднує, а обсяг включає лише три поняття – «суб'єкт», «процес функціонування суб'єкта» та «відносини суб'єкта із зовнішнім середовищем», при цьому два останні реалізуються у загальному щодо них понятті «діяльність суб'єкта». Ці поняття пов'язані між собою як необхідна (перше із перерахованих) та достатня (два інших) умови формування цього поняття й існування (буття) явища, смисл якого воно розкривають. Спираючись на це положення, можна стверджувати, що у Господарському кодексі України також хибно визначено зміст і обсяги таких базових правових термінів, як «господарська діяльність» та «суб'єкти господарювання».

Так, слід зазначити, що у дефініції правового терміна «господарська діяльність», який поданий у Господарському кодексі України (п. 2 ст. 3), визначено лише необхідний складник поняття цього явища, але відсутній достатній. Зокрема, необхідний розкриває суспільну необхідність і значущість відповідної діяльності («виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову вартість»), водночас інформація про мотив цієї діяльності відсутня. За таких обставин відповідний правовий термін необхідно кваліфікувати як поняття «про неможливе». Крім того, з рисунку 1 видно, що обсяг терміна «господарська діяльність» включає два елементи – «підприємництво» та «некомерційна господарська діяльність». Сутнісна відмінність між ними полягає у тому, що у дефініції першого виду діяльності визначається мотив її здійснення (отримання прибутку), а у визначенні другого виду, як і з терміном

«господарська діяльність», відповідне положення відсутнє. За таких обставин реальне співвідношення між термінами «господарська діяльність» і «підприємництво» набуває протилежного, аніж представлено у Кодексі, змісту: одиничний термін виступає підпорядковуючим щодо загального. У свою чергу, терміни «господарська діяльність» і «некомерційна господарська діяльність» виступають як тотожні. Основна причина зазначених логічних помилок полягає у застарілому онтологічному тлумаченні такого економічного явища, як «підприємництво», що є притаманним більшості сучасних представників вітчизняної економічної науки, і яке відповідно було використане під час розроблення Господарського кодексу України.

За такого тлумачення правові терміни й економічні поняття «господарська діяльність» і «суб'єкти господарської діяльності» не можна вважати змістовно та логічно граничними, тобто кінцевими одиничними категоріями. Є достатні підстави стверджувати, що їм притаманні ознаки абстрактних понять на рівні особливого. Зокрема, до обсягу поняття «господарська діяльність» слід включати два поняття, які представляють окремі види зазначеної діяльності, що розрізняються за мотивом їх здійснення: отримання «нормального прибутку» або «економічного прибутку». Відповідно належить розрізнити господарську діяльність підприємницького (підприємництво) та непідприємницького типу. Як наслідок зазначеного, виникає необхідність і доцільність виокремлювати два типи суб'єктів господарської діяльності. При цьому як правовий термін, так і економічне поняття «підприємство» не може бути використане для ідентифікації економічного явища на загальному рівні абстракції – як «суб'єкти господарювання». Останній із згаданих термінів повною мірою виконує свою логічну функцію. Термін і поняття «підприємство» стосовно терміна і поняття «суб'єкти господарювання» виступає у відношенні понять як одиничне до загального, а отже, належить до обсягу останнього. При цьому адекватною формою господарського буття для такого суб'єкта господарювання, як підприємство, є підприємництво. Щодо другого типу суб'єктів господарювання, котрий позначається у Господарському кодексі України правовим терміном «суб'єкти некомерційної господарської діяльності», то його слід визнати, як це видно із результатів вище проведеного аналізу, логічно помилковим і змістовно хибним. Суб'єктів некомерційної діяльності слід включити до групи негосподарюючих суб'єктів. Для такого висновку використані такі підстави: 1) чинником, що забезпечує процес відтворення як негосподарюючих суб'єктів, так і суб'єктів некомерційної діяльності, у вузькому тлумаченні є діяльність підприємств, а у широкому – суб'єктів господарювання. Зокрема, виготовлені останніми економічні блага, отримані домашніми господарствами первинні доходи уна-

слідок розподілу економічних ресурсів, а також стягнуті на користь держави податки унаслідок перерозподілу первинних доходів забезпечують утворення й економічну діяльність некомерційних організацій (суб'єктів некомерційної господарської діяльності); 2) некомерційні організації подібно до підприємств, хоча і використовують економічні ресурси, але, як і держава, продукують блага суспільного характеру; 3) некомерційним організаціям зі складу господарських компетенцій належить лише остання – право оперативного управління, а також характерним для них є відсутність мотиву господарської діяльності; 4) поняття економічного явища «суб'єкти господарювання» щодо «негосподарюючих суб'єктів», а також «некомерційних організацій» («суб'єктів некомерційної господарської діяльності») знаходиться у логічному статусі відносних. Таким чином, зазначені суб'єкти належать до різних структурних елементів економічної сфери буття, відповідно – господарської та негосподарської. Адекватне ім'я правовому терміну й економічному поняттю, що ідентифікують другий тип суб'єктів господарювання, може бути визначено з урахуванням таких підстав: особливості форми його буття – господарська діяльність непідприємницького типу; загальної ознаки, притаманної обом типам суб'єктів господарювання, – цілісний тип економічної системи мікрорівня, що має

ознаки організаційної структури. Отже, обидва типи об'єднує те, що вони як предмети буття являють собою господарську організацію. Отже, поняття «суб'єкт господарювання» та «господарська організація» слід кваліфікувати як тотожні. Таким чином, окремий тип суб'єктів господарської діяльності, що здійснює господарську діяльність непідприємницького типу, доцільно ідентифікувати терміном «непідприємницька господарська організація».

Подані вище теоретичні положення дають підстави для принципово іншого тлумачення структури базових економічних явищ, представлених у главі I Господарського кодексу України, а також застосування інших правових термінів для їх ідентифікації. Зокрема, це стосується як сфери господарювання (господарська сфера буття або господарська сфера), так і учасників відносин у сфері господарювання, а також господарської діяльності. Нова поліпшена структурно-логічна схема основних правових термінів Господарського кодексу України подана на рисунку 4.

Неправильне визначення правового й економічного статусу об'єднання підприємств як одного із типів суб'єктів господарювання призвело до хибного тлумачення змісту та класифікації видових форм цього економічного явища, що знайшло відображення у главі 12 розділу II Господарського кодексу України.

Рис. 4. Поліпшена структурно-логічна схема основних правових термінів Господарського кодексу України

До недоліків вітчизняної системи правового забезпечення інституалізації такого економічного явища, як об'єднання підприємств слід віднести: 1) відсутність чітко визначених істотних ознак, притаманних поняттю явища «об'єднання підприємств»; 2) визначення наявності у об'єднання підприємств господарських компетенцій, а у його понятті істотних ознак, на підставі яких відповідне економічне явище можна кваліфікувати не тільки як суб'єкт господарювання, а також ототожнювати із таким типом останнього, як підприємство – у тлумаченні сутності підприємства за Господарським кодексом України; 3) наявність кардинального протиріччя між дефініцією поняття явища «об'єднання підприємств» і його окремими істотними ознаками, унаслідок чого не забезпечується у повній мірі належний акумуляційний між правовими термінами, у яких розкривається суть і зміст зазначеного економічного явища; 4) нечітке та неповне визначення складу принципів створення об'єднання підприємств, а також наявність змістовних протиріч між цими принципами; 5) хибне визначення складу та тлумачення суті видових форм об'єднання підприємств.

У дефініції поняття, на відміну від самого поняття, виокремлені засадні (сутнісні) ознаки, що виконують таку логічну функцію, як акумулювання стосовно інших загальних та істотних ознак, що і формують поняття певного явища. Водночас у межах відповідної дефініції зазначену функцію виконує одна із сутнісних ознак стосовно інших. На підставі цих методологічних позицій було проведено категоріальний аналіз визначення правового терміна «об'єднання підприємств», поданого у п. 1 ст. 118 Господарського кодексу України. У зазначеній дефініції правового терміна «об'єднання підприємств» можна виокремити такі сутнісні ознаки: об'єднання підприємств є однією із видових форм такого економічного явища, як господарська організація; згадана форма господарської організації утворюється одним із видів суб'єктів господарювання – підприємством, при цьому у певній їх кількості; потреба у створенні об'єднання виникає у підприємств-учасників унаслідок необхідності вирішення спільних для них економічних і соціальних завдань; об'єднання підприємств утворюються певною групою підприємств з метою координації окремих видів їхньої господарської діяльності, але насамперед таких, як виробнича та наукова. Перша із чотирьох перелічених ознак за своїм логічним статусом належить до ознак загального виду, а три останні – істотного. Загальні сутнісні ознаки, що формують визначення поняття явища, за своїм логічним статусом, на відміну від істотних ознак, здатні виконувати лише функцію субординації. Істотні сутнісні ознаки у дефініції поняття явища виконують логічну функцію або акумуляції («включення в ціле»), або координації («взаємне розташування»).

Першу із зазначених функцій виконує та з них (або ті), яка (або які) розкриває(ють) індивідуалізуючу якість змісту поняття будь-якого явища. Ті ж істотні сутнісні ознаки, яким притаманна логічна функція координації, визначають спеціальні умови, за яких забезпечується буття індивідуалізуючої ознаки (або ознак). Поряд із вирішенням питання приналежності певної логічної функції конкретної ознаки у складі дефініції необхідно вирішити також питання змістовної доцільності включення її до визначення відповідного поняття явища.

Стосовно першої виокремленої ознаки у визначенні поняття явища «об'єднання підприємств» можна стверджувати, що вона: за своїм логічним статусом виконує функцію субординації, а отже, не може виконувати функцію акумуляції; включена до складу дефініції відповідного поняття на підставі хибного тлумачення у правовому терміні, що використано у Господарському кодексі України, змісту поняття явища «об'єднання підприємств» як предмету дослідження. Об'єднання підприємств належить до систем сумативного типу, тоді як господарська організація, як і будь-яка організація, належить до систем цілісного типу.

Перша з істотних ознак у складі дефініції поняття «об'єднання підприємств» включає учасників цієї організаційної структури підприємництва – підприємства. На підставі аналізу змісту цієї ознаки можна стверджувати, що вона не здатна виконувати логічну функцію акумуляції, а відповідно, індивідуалізувати якісну складову частину поняття відповідного явища. Слід зазначити, що підприємства здатні брати участь в утворенні різноманітних типів і видів складених економічних систем мікрорівня (рис. 3).

Наступна сутнісна істотна ознака визначає основну ціль, що переслідують господарюючі суб'єкти під час утворення об'єднання підприємств, – це «необхідність вирішення спільних для них економічних і соціальних завдань». У цій якості будь-яка істотна ознака може та здатна виконувати логічну функцію акумуляції у формуванні дефініції певного поняття явища, але зміст цієї ознаки не забезпечує індивідуалізуючу якість конкретного поняття «об'єднання підприємств». Спільність завдань (основної цілі) притаманна лише елементам систем цілісного типу, але не характерна для систем сумативного типу, до яких належить об'єднання підприємств. Отже, можна дійти висновку, що розглянута істотна ознака, як і згадана вище загальна ознака, не розкриває суті поняття явища «об'єднання підприємств» і, таким чином, необґрунтовано використана у складі його дефініції.

Остання істотна ознака у дефініції поняття явища «об'єднання підприємств» визначає мету, з якою підприємства утворюють відповідну організаційну структуру підприємництва – «координація окремих видів їх господарської діяльності». На підставі аналізу смислового значення цієї істотної сутнісної

ознаки можна зробити такі зауваження: 1) за своїм смислом цю істотну ознаку, а також попередньо розглянуту слід вважати такими, що взаємо виключають одна одну. Обидві ці ознаки претендують на визначення мотивуючого чинника, що спонукає підприємства до участі у процесі створення об'єднання підприємств. При цьому як перша, так і друга відповідний чинник (основну ціль або мету) визначають хибно; 2) якщо попередня ознака за своїм смислом орієнтована на визначення мети, то остання визначає економічний механізм взаємодії учасників об'єднання підприємств; 3) у процесі взаємодії між учасниками об'єднання підприємств безпосереднім об'єктом координації виступає їхня інноваційна діяльність, через яку здійснюється опосередкований вплив на параметри інших видів господарської діяльності підприємств-членів. Підсумовуючи результати аналізу, можна зробити висновки, що розглянута ознака є лише однією з умов, які забезпечують реалізацію мети (основної цілі) створення господарючими суб'єктами об'єднання підприємств, а тому, як і перша з істотних ознак, може виконувати у складі дефініції поняття явища «об'єднання підприємств» лише логічну функцію координації.

Таким чином, на підставі аналізу й оцінки сутнісних ознак поняття явища «об'єднання підприємств», представлених у дефініції однойменного правового терміна, який використаний у Господарському кодексі України, можна зробити висновок, що відповідна дефініція включає лише деякі ознаки цього економічного явища й загалом хибно розкриває його сутність.

Принципи утворення об'єднань підприємств знайшли відображення у положеннях п. 2 ст. 118 гл. 12 Господарського кодексу України. Визначено два альтернативних принципи – добровільності та примусовості, на основі яких формуються два види об'єднання підприємств («господарське об'єднання» та «державне чи комунальне господарське об'єднання»). У тлумаченні суті та змісту поняття явища «об'єднання підприємств», що представлені у певних положеннях Господарського кодексу України, але які, як визначалося вище, є хибними, цих принципів досить. Водночас необхідно зазначити, що на основі кожного із цих принципів формується не таке явище господарської сфери буття, як об'єднання підприємств, а нове підприємство з більш складною загальною та виробничою структурами. Крім того, процес, унаслідок якого це явище утворюється, є процесом злиття, а не об'єднання. Поряд із зазначеним вище слід додати, що для учасників не квазі, а реального явища об'єднання підприємств, які зберігають за собою статус суб'єкта господарювання (підприємства), принцип добровільності не тільки не є специфічним, але й, що головне, не охоплює увесь склад засадних умов, за яких має забезпечуватися дієве й ефективне функціонування цієї організаційної структури підприємництва. Зокрема, підприємствам життєво необхідно

захистити власні права стосовно реалізації свого економічного інтересу та господарських компетенцій, що дасть змогу забезпечити організаційну взаємодію між членами об'єднання на основі співробітництва та надасть можливість застосувати колективну форму конкуренції відносно зовнішнього середовища їх економічного буття. Що ж до принципу примусовості, то його слід вважати зайвим у складі принципів створення об'єднання підприємств, тому що він не відповідає економічній природі цього виду організаційної структури підприємництва. Той же самий висновок і його підстава є правомірними щодо класифікації об'єднання підприємств за видами (ст. 118 гл. 12).

У ст. 120 гл. 12 Господарського кодексу України подана класифікація об'єднання підприємств за «організаційно-правовими формами» (видова). Авторами Кодексу до складу відповідної класифікації були включені такі форми, як асоціація, корпорація, консорціум і концерн. Крім того, була передбачена можливість включення інших організаційно-правових форм об'єднання підприємств, за тієї умови, що вони знайшли відображення у відповідних актах чинного законодавства. Відсутність чітко та правильно визначених істотних ознак об'єднання підприємств, визначення наявності й ототожнення господарських компетенцій цього виду організаційної структури підприємництва з підприємством, а також нечіткість та неповнота визначення принципів критеріїв утворення зазначеної структури дають підстави стверджувати, що для цієї класифікації також характерне хибне визначення складу та тлумачення суті видових форм об'єднання підприємств. Зокрема, такі економічні системи мікрорівня, як асоціація, корпорація, концерн та асоційовані підприємства, не мають відношення до об'єднання підприємств.

Насамкінець щодо Господарського кодексу України у питанні правової інституалізації сучасного економічного явища об'єднання підприємств необхідно відмітити ще один недолік цього законодавчого акта – він адекватно не відповідає нинішнім реаліям економічної сфери буття, тому що не охоплює увесь склад сучасних видових форм об'єднання підприємств, які мають місце у господарській практиці та стали об'єктом дослідження економічної науки. Зокрема, не були включені такі форми, як картель, економічний кластер, «промислово-фінансова група», «перехресний холдинг», стратегічний альянс. Унаслідок цього вітчизняне нормативно-правове поле обмежує здатність підприємств-резидентів різних галузей народного господарства щодо повноцінного використання з арсеналу організаційних засобів ведення конкурентної боротьби у колективній формі та можливостей здійснення господарської діяльності підприємницького типу.

Висновки. Теоретичний аналіз змісту основних положень Господарського кодексу України у частині забезпечення функціонування об'єднання підприємств і його видових форм дав змогу дійти таких

висновків: 1) терміни, які використано у вітчизняній нормативно-правовій базі для ідентифікації господарської сфери, а також її складників, не узгоджуються ані за назвою, ані за змістом із відповідними термінами економічної науки 2) вітчизняна нормативно-правова база забезпечення функціонування об'єднань підприємств в економіці України не дає чітких науково обґрунтованих і нормативно визначених загальних та істотних ознак відповідного економічного явища та його окремих видових форм; 3) не визначає адекватних економічній природі цього економічного явища функцій і специфічних організаційних способів утворення; 4) унаслідок

вище зазначених недоліків згаданої нормативно-правової бази вітчизняні господарюючі суб'єкти не здатні як оцінити потенціал об'єднання підприємств як сучасний ефективний засіб ведення конкурентної боротьби та організаційної структуру, що забезпечує їм можливість ведення господарської діяльності підприємницького типу, так і використовувати у їхній господарській практиці з метою забезпечення необхідного рівня конкурентоспроможності й оптимізації реалізації економічного інтересу цих юридичних осіб; 5) відповідні положення Господарського кодексу України потребують суттєвого поліпшення щодо поняття явища об'єднання підприємств.

Список літератури:

1. Економіка та організація діяльності об'єднань підприємств / навч. посіб.: Під заг. ред. Л.М. Чепурди. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 269 с.
2. Гиль О.О. Економіка та організація діяльності об'єднань підприємств/ навч. посібник.: О.О. Гиль, Л.О. Гришина, П.М. Карась. Львів.: Вид. «Новий світ-2000», 2009. 248 с.
3. Єгорова І.Т. Економіка та організація діяльності об'єднань підприємств: навч. посіб. / І.Т. Єгорова. Львів.: Вид. «Новий світ-2000», 2009. 331 с.
4. Господарський кодекс України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
5. Братута О.Г. Об'єднання підприємств: економічна сутність, характерні ознаки, тенденції розвитку та класифікація / Братута О.Г. // Теоретичні та прикладні аспекти підвищення конкурентоспроможності підприємств: Колективна монографія у 4 т. / За ред. О.А. Паршиної. Дніпропетровськ: «Герда», 2013. Т.2. С. 55–61
6. Братута О.Г. Концептуальні підходи до аналізу об'єднань підприємств / О.Г. Братута // Вісник Одеського національного університету/ Серія: Економіка, 2016. Вип. 4 (46); Т. 21. С. 86–90.

УДК 338.48: 338.1

Бошота Н.В., к.е.н.,
старший викладач кафедри фінансів
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ

Бошота Н.В. Особливості формування конкурентоспроможності вітчизняних туристичних підприємств на міжнародному ринку. У статті досліджено систему управління конкурентоспроможністю туристичного підприємства. Виявлено, що досягнення конкурентоздатності вітчизняних туристичних послуг є необхідною умовою їх реалізації на міжнародному туристичному ринку. Обґрунтовано, що формування конкурентоздатності вітчизняних туристичних підприємств на світовому ринку передбачає збалансування всіх аспектів діяльності з конкурентними та стратегічними напрямками розвитку підприємства.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, механізм формування конкурентоспроможності, туристичні підприємства, туристичні послуги, міжнародний ринок туристичних послуг.

Бошота Н.В. Особенности формирования конкурентоспособности отечественных туристических предприятий на международном рынке. В статье исследована система управления конкурентоспособностью туристического предприятия. Выявлено, что достижение конкурентоспособности отечественных туристических услуг является необходимым условием их реализации на международном туристическом рынке. Обосновано, что формирование конкурентоспособности отечественных туристических предприятий на мировом рынке предполагает сбалансирование всех аспектов деятельности с конкурентными и стратегическими направлениями развития предприятия.

Ключевые слова: конкуренция, конкурентоспособность, механизм формирования конкурентоспособности, туристические предприятия, туристические услуги, международный рынок туристических услуг.